

ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΤΟΥ 1922

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Τίτλος: Στον δρόμο για την προσφυγιά

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ ΟΜΑΔΑΣ:

.....
.....
.....
.....

Δραστηριότητες:

1. Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αφού μελετήσετε τους στίχους του Πυθαγόρα από το τραγούδι “Προσφυγιά ”, την πηγή 3, σ. 107 του σχ. βιβλίου και το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “Οι νεκροί περιμένουν”, που σας δίνονται να γράψετε τις **ιστορικές πληροφορίες** που υπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα.
Οι δύο εικόνες, που ακολουθούν, αποτελούν ιστορικά τεκμήρια.

“Προσφυγιά ”	“ Στου Χατζηφράγκου”	“Οι νεκροί περιμένουν”

Οι νεκροί περιμένουν (απόσπασμα)

Η Βαλεντίνη ανιστόρησε στη θεία μου, όλα όσα ήξερε για την καταστροφή. Πως μπήκαν οι ζειμπέκηδες μέσα στη Σμύρνη. Στην αρχή δεν πείραξαν άνθρωπο ‘ μα ύστερα ρίχτηκαν με λύσσα στη σφαγή και στο πλιάτσικο, αρχίζοντας απ’ την αρμένικη γειτονιά. Ο Νουρεντίν – πασάς έβγαλε τότε φιρμάνι ν’ αφήνουν όλα τα γυναικόπαιδα και τους γέρους να φεύγουν, και να κρατούνε αιχμάλωτους μόνο τους άντρες και τ’ αγόρια.

Η Σμύρνη είχε παραδοθεί στις φλόγες και στο αίμα. Ο κόσμος στριμωχνόταν στην παραλία ζη-

τώντας προστασία απ' τον Αγγλογαλλικό στόλο ' και παρακαλούσε τους συμμάχους του να τον σώσουν απ' το λεπίδι. Μα οι ξένοι είχαν, λέει, διαταγές να μην επεμβαίνουν! Και κάθονταν, πάνω στα καράβια τους με σταυρωμένα χέρια, και κάπνιζαν τα τσιμπούκια τους! Και κούταζαν, σα θεατές, το φοβερό μαρτύριο ενός ολόκληρου πληθυσμού.

Κι όσοι είχαν λεφτά, έδιναν μian ολόκληρη περιουσία για να τους πάρουν οι βάρκες. Μα τις περισσότερες φορές τους εκτοπίζανε άλλοι πιο χεροδύναμοι και σβέλτοι, σπρώχναν τους πρώτους κι άρπαζαν τη θέση τους. Κι βάρκες, αναποδογύριζαν κι οι άνθρωποι πνίγονταν μέσα στον πανικό, σα τις μύγες.

Διδώ Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν. Μυθιστόρημα*, Κέδρος, Αθήνα 1983 (15η έκδ.), σ.136

Η προσφυγιά

Πάνε κι έρχονται καράβια
φορτωμένα προσφυγιά
βάψαν τα πανιά τους μαύρα
τα κατάρτια τους μαβιά

Σε ποια πέτρα σε ποιο χώμα
να ριζώσεις τώρα πια
κι απ' το θάνατο ακόμα
πιο πικρή είσαι προσφυγιά

Πού να βρίσκεται ο πατέρας
ψάχνει η μάνα για παιδιά
μας εσκόρπισε ο αγέρας
σ' άλλη γη σ' άλλη στεριά

Σε ποια πέτρα σε ποιο χώμα
να ριζώσεις τώρα πια
κι απ' το θάνατο ακόμα
πιο πικρή είσαι προσφυγιά

Στον δρόμο για την προσφυγιά

[...] Λοιπόν ούλος αυτός ο κόσμος
στοιβαγμένος στο μουράγιο και πάνω σε
μαούνες. Άντρωι, γέροι, γριές και
γυναϊκόπαιδα, που είχανε παρατήσει τα καλά
τους, και ξεμείνανε στο δρόμο, και τώρα εκεί
μεροβραδιάζονταν εκεί πλαγιάζανε, άλλος μ'
ένα χράμι που έφερε μαζί του, άλλος μ' ένα
πάπλωμα ή με μια μπατανία. Χείλια
τρεμοσαλεύανε από το παραμιλητό. Μάτια
γουρλωμένα που αγναντεύανε τη Δευτέρα
Παρουσία, τη συντέλεια του κόσμου [...] Μέρα,
χαρά Θεού. Τέλη Αυγούστου, αρχές
Σεπτέμβρη με το καινούριο [...].

Κοσμάς Πολίτης, *Στου Χατζηφράγκου*, Ερμής,
Αθήνα 1990, σ. 146.

Στίχοι: Πυθαγόρας Μουσική: Απόστολος Καλδάρας Δίσκος: **Μικρά Ασία (1972)**

Μετά την κατάληψη της Σμύρνης από τους κεμαλικούς, Έλληνες πρόσφυγες αναζητούν με αγωνία μέσο σωτηρίας. Πίσω τους διακρίνονται Τούρκοι ιππείς και πυρπολημένα κτίρια.σχ. βιβλίο, σ. 107

Μικρασιατική καταστροφή και εκστρατεία Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα

2. Αφού μελετήσετε τους στίχους του Πυθαγόρα από το τραγούδι “Προσφυγιά”, το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “Οι νεκροί περιμένουν” και το απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Ηλ. Βενέζη, “Αιολική Γη”

α) να γράψετε τα **συναισθήματα** των ανθρώπων που παίρνουν τον δρόμο για την προσφυγιά χρησιμοποιώντας λέξεις και φράσεις από τα λογοτεχνικά κείμενα που σας δόθηκαν.

β) **να σχολιάσετε** αν η συναισθηματική κατάσταση των προσφύγων όπως περιγράφεται στα κείμενα που σας δόθηκαν δικαιολογείται με βάση τα ιστορικά γεγονότα.

α)

Συναισθήματα	Λέξεις ή φράσεις

β).....
.....
.....
.....
.....

Άνθρωποι

— Αλίμονό μας ! Αλίμονό μας ! ολολύζει το πλήθος αυτά ακούγοντας. Αλίμονό μας που πρέπει να ξεπατριστούμε!...

Ως την τελευταία στιγμή τους έμενε η ελπίδα πως θα μπορούσαν να μείνουν στα παράλια ίσαμε που να περάσει η μπόρα κ' ύστερα να γυρίσουν στα χωριά τους. Ήταν φανερό πια πως δεν το μπορούσαν.

— Αλίμονό μας! Αλίμονό μας!

Πρώτα ξεκίνησαν οι πρόσφυγες των χωριών. Συμφωνήθηκε να χαμηλώσουν κατά την ακρογιαλιά του Ντικελί, όπου θα βρίσκαν καΐκια να μπαρκάρουν. Πήραν στον ώμο τον Άγιο τους. Και προστατευμένοι απ' τους άντρες τους, τους οπλισμένους με τ' άρματα που τους μοίρασε ο Παγίδας, πέσαν στο δρόμο.

Τους παρακολουθούμε απ' τη μεγάλη πόρτα να χάνονται στο βάθος.

— Η σειρά μας, λέει ο παππούς συγκινημένος.

Τα συμβάντα ήρθαν έτσι βίαια που ανατάραξαν απ' τη ρίζα τη γέριχη δρυ του σπιτιού μας. Με δυσκολία κοιτάζει να κρατήσει τον εαυτό του για να μην πέσει στην κρίσιμη ώρα.

Φεύγουν πρώτα οι άνθρωποι που δούλευαν στο υποστατικό μας, γυναίκες κι άντρες. Φορτωμένοι τον μπόγο τους περνούν μπροστά απ' τον παππού, που στέκεται στη μεγάλη πόρτα, ένας - ένας. Σκύβουν κλαίγοντας, φιλούν το χέρι του, κ' εκείνος τους αποχαιρετά και τους ευλογεί.

— Στο καλό. Στο καλό.

Όλοι φύγανε.

— Ε, πάμε κ' εμείς, Δέσποινα..., λέει στη γιαγιά, της πιάνει το χέρι και το σφίγγει.

Θα μπαρκάρουμε απ' την ακρογιαλιά που είναι κάτω απ' το υποστατικό του Βηλαρά. Θα πάμε ίσαμε κει με τη νταλικά.

Πρώτη ανεβαίνει στην καρότσα η γιαγιά. Κλαίει απαρηγόρητα. Τ' άσπρα μαλλιά που στεφανώνουν το γλυκό της το πρόσωπο δεν είναι πια φροντισμένα, παίζουν στο λίγο αγέρι που φυσά. Τρέμουν τα γόνατά της. Ο παππούς κ' η μητέρα μας τη βαστάνε ν' ανεβεί.

[...]

Μείναμε τελευταίοι, ο παππούς κι εγώ. Ο Παγίδας με τα παλικάρια του περιμένουν να μας συνοδέψουν. Ο παππούς γυρίζει και κοιτάζει πίσω του, ν' αποχαιρετήσει τα δέντρα και τα Κιμιντένια. Όταν, τον βλέπει:

Έρχεται μέσα απ' το υποστατικό. Βαδίζει αργά, με τρεμάμενα απ' τους χρόνους πόδια, και στέκει εκεί, πλάι στη μεγάλη πόρτα.

Ο μπαρμπα-Ιωσήφ!

— Δεν έφυγες, γερο - Γιωσήφ; λέει ξαφνιασμένος ο παππούς και πάει κατά το μέρος του.

Ατάραχη, ήσυχη, γαλήνια η φωνή του γέροντα απ' τη Λήμνο:

— Όχι, αφέντη μου. Εγώ θα μείνω.

— Θα μείνεις;!

Αυτό είναι απροετοίμαστος να το δεχτεί ο παππούς, και κάθε άλλος. Που θα μείνεις; του λέει. Έρχονται οι Τούρκοι! Ψυχή δεν αφήνουν ζωντανή!

Ο μπαρμπα-Ιωσήφ ακούει. Όμως έχει πάρει την απόφασή του. Δεν έφυγε απ' τα Κιμιντένια όταν ήταν καιρός. Δεν έφυγε όταν μια άλλη φωνή, πιο δυνατή κι απ' το θάνατο, τον φώναζε να γυρίσει, όταν τον καλούσε η φωνή της καρδιάς, το κορίτσι που μελετούσε εκεί στο γυμνό νησί τους — στη Λήμνο — τα άστρα. Δεν μπόρεσε τότε . Τώρα είναι αργά . Για ποιο λόγο τώρα; Οι μέρες του πια, οι ώρες του, είναι μετρημένες. Είναι αργά.

— Θα μείνω, αφέντη μου. Τι θα μου κάμουν πια εμένα;

— Γέρο, θα σε χαλάσουν! φωνάζει ο Αντώνης Παγίδας. Φύγε!

Μα η απόφαση που ακινητεί στα πικραμένα μάτια του γέροντα είναι δυνατή σαν την αγάπη της γης.

— Θα μείνω.

Όλοι καταλαβαίνουν πως δεν υπάρχει τρόπος για να τον κάμουν ν' αλλάξει γνώμη. Ο Παγίδας κοιτάζει τον ήλιο που χαμηλώνει.

— Δεν έχουμε καιρό! λέει στον παππού. Πρέπει να βιαστούμε!

Ο παππούς προχωρεί με τρεμάμενα βήματα στον μπαρμπα -Ιωσήφ. Ο γέροντας της Λήμνου κάνει να σκύψει και να φιλήσει το χέρι του άλλου γέροντα. Ο παππούς τον παίρνει στην αγκαλιά του, τον κοιτά μες στα βουρκωμένα μάτια, κ' ύστερα τον φιλά στο μέτωπο.

— Έχε γεια!

Ο παππούς πάλι στηλώνεται. Στέκεται μια στιγμή μπρος στη μεγάλη πόρτα του υποστατικού με τα μάτια γυρισμένα σ' αυτό. Όρθια η βασιλική μας δρυς, στεφανωμένη με τα μαλλιά που τα λεύκανε ο καιρός, τυλιγμένη στα χρυσά χρώματα του ήλιου που βασιλεύει, στέκεται κει σα να προσεύχεται. Έπειτα βγάζει το καλπάκι του, γονατίζει ταπεινά, σκύβει και φιλά το χώμα που το βλόγησε με τη ζωή του.

— Έχε γεια!

Βενέζης Ηλίας, *Αιολική Γη*, Βιβλιοπωλείον της "Εστίας", Αθήνα 1969, σ. 303-305

3. Να μελετήσετε το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “Οι νεκροί περιμένουν” και το απόσπασμα από το βιβλίο του Δ. Φωτιάδη “Ενθυμήματα” και να γράψετε ποια ήταν η στάση των συμμάχων κατά τη διάρκεια της καταστροφής σύμφωνα με τα κείμενα που σας δόθηκαν.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Η καταστροφή της Σμύρνης και οι ξένοι

Μια μαρτυρία που προέρχεται από αδιάσειστα αντικειμενική πηγή: τον τότε πρόξενο των ΗΠΑ στη Σμύρνη Τζωρτζ Χόρτον, που παρακούοντας τις διαταγές του αμερικανικού ύπατου αρμοστή στην Κωνσταντινούπολη έκανε ό,τι μπόρεσε για να σώσει χριστιανούς. Στο βιβλίο του “The Blight of Asia” (Νέα Υόρκη 1926) τονίζει πως μονάχα η καταστροφή της Καρχηδόνας από τους Ρωμαίους μπορεί να συγκριθεί με τη συμφορά στη Σμύρνη. Και προσθέτει : “ Όπως το αντιτορπυλικό ξεμάκρυνε από τη φοβερή σκηνή και το σκοτάδι απλωνόταν, οι φλόγες, που φυσομανούσαν πια σε μεγάλο μέρος της πολιτείας, λάμπανε όλο και περισσότερο, δημιουργώντας ένα σκηνικό απείσιας και μακάβριας ομορφιάς. Ωστόσο στην Καρχηδόνα δεν υπήρχε κανένας χριστιανικός στόλος, ν’ ατενίζει αδιάφορα τη συμφορά, που γι’ αυτήν υπεύθυνες ήταν οι κυβερνήσεις τους. Στην Καρχηδόνα δε βρίσκονταν αμερικανικά καταδρομικά”. Και προσθέτει: “Μια στο βρόντο οβίδα που θα έσκαγε πάνω από την τουρκική συνοικία θα συγκρατούσε τη θηριωδία των Τούρκων”. Μα η οβίδα αυτή δε ρίχτηκε. Τα συμφέροντα είχαν στομώσει τις μπούκες των κανονιών του πανίσχυρου συμμαχικού στόλου.

Κι έτσι τα με πύρινα γράμματα γράφτηκαν στην ιστορία της ανθρωπότητας τούτοι εδώ οι αριθμοί:

700.000 ΝΕΚΡΟΙ

1.500.000 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Φωτιάδης Δημήτρης, *Ενθυμήματα*, Κέδρος, Αθήνα 1981.

μπροστά. Την άλλη μέρα μας το έφερναν με τα γαϊδούρια, μαγαιάτικο και κομματιασμένο. Οι ντόπιοι αλβανόφωνοι Καλυβιώτες που είχαν χτήματα στην Ανάβυσσο μας έβριζαν Τούρκους. Θέλαμε ένα τσαμπί σταφύλι να δροσιστούμε και δε μας έδιναν [...]. Από το 1926 ως το 1927 ζευγαρίζαμε στους ελαιώνες του Μελισσουργού. Το 1928 ο τσιφλικούχος αυτός μας απαγόρευσε την καλλιέργεια. Διαμαρτυρηθήκαμε όλοι με τα γυναικόπαιδα μαζί. Ο τσιφλικούχος έφερε χωροφύλακες από το Λαύριο και το Κορωπί και μας χτύπησαν. Μ' έβαλαν κι εμένα φυλακή.

Αρχείο Προφορικής Παράδοσης Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, φάκελος 230.

Η Ειρήνη Βένη, το παραμύθι της Ανατολής κι ένα αγριοπούλι

Στην κατασκήνωση των προσφύγων έγινε μικρή κίνηση. Οι άνθρωποι σηκώνονταν όρθιοι, ο ένας έδειχνε στον άλλο κατά το μέρος της μικρής χαράδρας που άνοιγε ανάμεσα στους δυο λόφους.

—Κοιτάξτε! Έρχονται άνθρωποι! Ποιοι να 'ναι;

Ήταν μια πομπή δεκαπέντε ίσαμε είκοσι Βλάχοι, νέοι και γέροντες. Με τα λιοκαμένα πρόσωπα, όλα με μακριές γενειάδες, με τις κάπες τους και τις γκλίτσες στα χέρια, πλησίαζαν σιωπηλά, μ' επισημότητα, φιγούρες ερχόμενες από παμπάλαιους χρόνους. Το αργό περπάτημα και η σιωπή τους σκόρπισε μονομιάς ένα απροσδιόριστο αίσθημα φόβου στο κοπάδι των Φωκιανών.

Όλοι μαζευτήκαν ασυναίσθητα στο ίδιο μέρος, στο κέντρο της κατασκήνωσής τους. Σα να θέλαν να συγκεντρώσουν τη δύναμή τους.

—Όρα καλή! είπε ο πρώτος βοσκός, ένας αψηλός γέροντας, ο πιο σεβάσμιος απ' όλους, ο ίδιος που ο αναγνώστης θυμάται, τη χτεσινή νύχτα, στην κορφή του βουνού. Όρα καλή! είπε κι έφερε ένα γύρο τη ματιά του.

Από δεξιά κι από ζερβά κι από πίσω του σταθήκαν οι άλλοι οι δικοί του, οι βοσκοί, ακουμπώντας με τις μασχάλες στις γκλίτσες τους.

—Καλώς τους! αποκριθήκαν πολλά στόματα οι πρόσφυγες.

—Τι είσαστε; είπε πάλι αργά ο γέροντας.

—Πρόσφυγες είμαστε! Πατρίδα μας ήταν οι Φώκες!

—Και τώρα πούθε ερχόσαστε;

—Ένα χρόνο περιπλανηθήκαμε στα μέρη της Πελοπόννησος κι υποφέραμε πολύ. Τώρα μας δώσαν τη γη εδώ, για να μείνουμε.

Ανάμεσα στις στερεωμένες γκλίτσες των βοσκών έγινε μικρή κίνηση. Μετακινηθήκαν, σάλεψαν λίγο, πάλι ησυχάσαν. Κανένας δε μίλησε άλλος απ' το γέροντα.

—Σας δώσαν, είπες, τη γη αυτή; κι η φωνή του άρχισε να γίνεται τραχιά. Ποιος σας την έδωσε; Ποια γη;

—Το Κράτος μάς είπε: «Δική σας είναι η γη της Ανάβυσσος». Μας είπε να 'ρθουμε και να την πάρουμε! [...]

—Θα πεθάνετε στη δίψα! έλεγε. Πηγή νερό δε βρίσκεται εδώ. Κι αν σκάψετε βαθιά και βρείτε φλέβα, το νερό θα 'ναι γλυφό σα θάλασσα. Θα σας ρημάξουν οι πυρετοί, κι ο αγέρας κι ο άμμος. Αν γίνει και φυτρώσει σπαρτό, ο άμμος θα κάθεται απάνω στο φύλλο του και στον

καρπό του και θα τον ξεραίνει. Πριν δείτε σοδειά, θα 'χετε πεθάνει, εσείς και τα παιδιά σας, λοιπόν, φύγετε, σου λέω!

Το επανάλαβε ξερά, άγρια, τραχιά:

—Φύγετε, είπα, από δω!

Είπε, σώπασε, κι ακούμπησε το ραβδί του, κοιτάζοντας μες στα μάτια το κοπάδι τους Φωκιανούς. [...]

—Δε φεύγουμε από δω! Ποτές πια! Μας δώσαν τη γη και θα μείνουμε! Θα μείνουμε! Θα μείνουμε!

Ο άνεμος πήρε τις φωνές και τις σκόρπισε, τις χτύπησε στις πλαγιές του βουνού και τις δυνάμωσε. Ένα σύννεφο άμμος σηκώθηκε και τους τύλιξε μέσα του. Αλάλαζαν και κουνούσαν τα χέρια τους ψηλά, μες στο θολό σύννεφο, θολοί σαν τέρατα του βυθού.

—Θα μείνουμε δω, κι ας πεθάνουμε! Θα μείνουμε πια, κι ας πεθάνουμε!

Τότε ο θυμός που φούσκωνε ξέσπασε και στην άλλη μεριά, στους Βλάχους.

—Ε, λοιπόν! φώναζε ο γέροντας, φωνάζαν τώρα κι οι άλλοι βοσκοί. Μείνετε, λοιπόν, και θα δούμε ποιος θα στεριώσει σ' αυτή τη γη! Θα σας χτυπήσουμε όπου σας βρούμε, θα σκοτώσουμε τα ζωντανά σας αν τύχει και κάμετε, θα πατήσουμε τα σπαρτά σας αν ριζώσουν! Χάρη ποτέ σας δε θα βρείτε σ' εμάς και στα παιδιά μας, ίσαμε που να ξεκληριστεί η φύτρα σας και να σβήσει!

Βενέζης Ηλίας, *Γαλήνη*, Βιβλιοπωλείον της “Εστίας”, Αθήνα 2010, σ. 62-66

Μαρτυρία του Απόστολου Μυκονιάτη

«Εμείς οι άλλοι περιμέναμε τρεις μέρες, ώσπου μπήκαμε σε καΐκια και μπαρκάραμε για τη Μυτιλήνη. Ώσπου να πατήσει το ποδάρι του ο τούρκικος στρατός στο χωριό, άραζαν καΐκια και μας παίρναν. Πίσω-πίσω στη Μυτιλήνη δεν μας δέχονταν. Δεν είναι και πλούσιος τόπος από ένα μαξούλι [=σοδειά] περιμένει. Βασανιστήκαμε, κακοκοιμηθήκαμε, κακοφάγαμε, μεγάλη συμφορά πάθαμε. Και ποιος δεν έκλαψε νεκρούς; Και ποιος δεν κακοπάθησε και ποιος δεν κλαίει ακόμα; Μονάχα τα παιδιά που γεννήθηκαν εδώ, τ' ακούνε σαν ψεύτικα παραμύθια.»

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Η Έξοδος Μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικρασίας, τ. Α', Αθήνα 1980, σ.142.

Πρόχειρη εγκατάσταση προσφύγων στην Αττική (Αρχείο Μ. Μεγαλοκονόμου). Morgenthau Η., Η αποστολή μου στην Αθήνα, μτφρ. Σ. Κασεσιάν, Τροχαλία, Αθήνα 1994, σ.91.

Προσφυγικός καταυλισμός στην Κοκκινιά (σημερινή Νίκαια του Πειραιά) το 1929, σχ. βιβλίο, σ.121

2. Ποια **προβλήματα** αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες σύμφωνα με τα λογοτεχνικά κείμενα που σας δόθηκαν; Να κάνετε άσκηση άστρου τοποθετώντας στο κέντρο τη λέξη προβλήματα.

Προβλήματα

3. Να μελετήσετε το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “**Ματωμένα Χώματα**”, το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “**Οι νεκροί περιμένουν**” και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφέρετε τις **συνέπειες** του προσφυγικού ζητήματος για το ελληνικό κράτος σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο και **να τις αξιολογήσετε**.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ματωμένα χώματα (απόσπασμα)

Μόλις είπαμε πως πατήσαμε χώμα σίγουρο, μια περίπολο μας περιμάζεψε εμάς και πολλούς άλλους και μας μπάρκαρε όλους μαζί σ' ένα καράβι που ήτανε έτοιμο να σηκώσει άγκυρα.

– Η Σάμο γέμισε πρόσφυγες, τραβάτε αλλού...

– Φίσκα όλα τα νησιά και τα πόρτα...

– Παντού πρόσφυγες! Πρόσφυγες! Ενάμισι εκατομμύριο ψυχές.

Βρεθήκαμε κουλουριασμένοι στην πρύμνη κάποιου βαποριού, με τα κουρέλια μας και τα μπογαλάκια μας, μουδιασμένοι, ξεκουρντισμένοι, χωρίς να ξέρουμε που θα μας σβουρίξει η καταιγίδα.

Σωτηρίου Διδώ, *Ματωμένα χώματα*, Κέδρος (39η έκδ.), σ.336-7.

Οι νεκροί περιμένουν (απόσπασμα)

Τόσοι ήταν. Ενάμισι εκατομμύριο ρωμιοί μικρασιάτες, που στριφογύριζαν, τώρα, στο καύκαλο της Ελλάδας, σαν περιπλανόμενοι Ιουδαίοι, διωγμένοι από τη γη της Χαναάν. Χωρίς πατρίδα, χωρίς δουλειά, χωρίς σπίτι, χωρίς μπαούλο. Και χτες, μόλις χτες, να θυμάσαι πως ήσουν νοικοκύρης, πως είχες το κατιτί το δικό σου.

Διδώ Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν. Μυθιστόρημα*, Κέδρος, Αθήνα 1983 (15η έκδ.), (σ.134)

Τίτλος: Ρατσιστική αντιμετώπιση των προσφύγων

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ ΟΜΑΔΑΣ:

.....
.....
.....
.....

Δραστηριότητες:

1. Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αφού μελετήσετε την πηγή 2, σ. 122 του σχ. βιβλίου, το απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Ηλ. Βενέζη, “Γαλήνη”, τη **Μαρτυρία της Καλλισθένης Καλλίδου** και απόσπασμα από το βιβλίο “**Η μνήμη αφηγείται την πόλη**” να γράψετε με ποια σημασία χρησιμοποιείται η λέξη **πρόσφυγας** στα κείμενα που σας δίνονται.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Η αντίθεση γηγενών-προσφύγων

Η εντονότατη αντίθεση γηγενών και προσφύγων διαχέεται σ’ όλον τον ελλαδικό χώρο [...] Οι άνθρωποι που μόλις διασώθηκαν από την τουρκική σφαγή αποκαλούνται «τουρκόσποροι» και «γιαουρτοβαφτισμένοι» [επειδή συνήθιζαν να τρώνε γιαούρτι]. Η λέξη «Σμυρνιά» από προσδιοριστική της γυναικείας μικρασιατικής καταγωγής, γίνεται στο νεοελληνικό λεξιλόγιο συνώνυμη της πόρνης. [...] Η λέξη «πρόσφυγας» διαχέεται στον κοινωνικό ιστό με τον πιο υποτιμητικό τρόπο [...]. Το «ρατσισμό» αυτό προσπαθούν να εκμεταλλευτούν οι φασιστοειδείς κινήσεις που [...] απαιτούν [...] να επιβληθεί στους πρόσφυγες να φορέσουν [...]

κίτρινα περιβραχιόνια για να τους διακρίνουν και να τους αποφεύγουν οι [...] Έλληνες.

Α. Ρήγος, Η Β' Ελληνική Δημοκρατία, 1924-1935, Θεμέλιο, Αθήνα 1999, σ. 223-228.

Ένα κοπάδι κυνηγημένοι πρόσφυγες της Ανατολής, καλοκαίρι του 1923, γυρεύουν τη νέα πατρίδα τους στην ερημιά της Αναβύσσου

Πάνω στην ώρα φάνηκαν να σιμώνουν κ' οι δυο χωριάτες που έρχονταν απ' το λόφο.

—Ε, σεις! Σταθείτε μια στιγμή! φώναξαν στο κοπάδι.

Στάθηκαν, βλέποντας άξαφνα ανθρώπους.

—Που πάτε;

—Ανάβυσσο δεν είναι δω; αποκρίθηκε μια φωνή. Εδώ ερχόμαστε!

—Τι είσαστε;

—Πρόσφυγες είμαστε.

—Και τι γυρεύετε σ' αυτά τα μέρη;

—Μας δώσαν τη γη! αποκρίθηκε η φωνή του κοπαδιού. Θα μείνουμε εδώ!

—Τη γη! Ποια γη; είπε ξαφνιασμένος ο ένας απ' τους χωριάτες. Εδώ φυτρώνουν μονάχα βούρλα, στον τόπο ετούτο. Κ' ύστερα:

—Θα πεθάνετε, τους λέει, εσείς και τα παιδιά σας! Θα πεθάνετε αν, στα σωστά, ερχόσαστε να μείνετε σ' αυτά τα μέρη! Μα το κοπάδι, κινημένο τώρα απ' το δράμα του αλατιού, κατέβαινε κιόλας χαμηλά, με τις δυνάμεις που του απόμεναν. Οι δυο χωριάτες στάθηκαν, κοιτάζοντας τη λιτανεία που χαμήλωνε.

—Τώρα; είπε τέλος ο ένας, που πρώτος άρχισε να συνεφέρνει απ' το ξάφνιασμα. Τώρα;...

—Λες, στα σωστά, να μείνουν; έκαμε ο άλλος.

—Δεν τους είδες τι απελπισμένοι που ήταν; Θα μείνουν! Τότε, με τη βεβαιότητα αυτή, είδαν μονομιάς καθαρά που 'εβγαζε το νέο: Αν παίρναν τη γη οι πρόσφυγες, όλη τούτη η μυστική δουλειά, να παλεύουν για αρχαίους τάφους, χανόταν οριστικά.

—Α, την παλιοφάρα! βλαστήμησε ο ένας. Σίγουρα θα πάρουν και τα μέρη που σκάβουμε! Αν τύχει και μάθουν και το σκοπό μας, πρέπει να το περιμένουμε πως θα μας καταδώσουν. Και τώρα που ελπίζαμε...

Βενέζης Ηλίας, *Γαλήνη*, Βιβλιοπωλείον της "Εστίας", Αθήνα 2010, σ. 30-31

Μαρτυρία Καλλισθένης Καλλίδου

«Από τον Άι-Γιώργη, απ' τον Πειραιά, μας βάλανε στο βαπόρι, στη Θεσσαλονίκη μάς φέρανε. Μας βγάλανε και μας αφήσανε. Στα σοκάκια της Θεσσαλονίκης μάς αφήσανε. Στα σοκάκια της Θεσσαλονίκης πεταμένοι ήμαστέ. Έτσι ξαπλωμένοι, μέσα στα σοκάκια. Περνούσε κόσμος και μας έβλεπε. Αμάν, ρεζιλίκι!

Πέρασε ένας άντρας, ένας τρανός. Μας πέταξε μια πεντάρα. Έπιασα την πεντάρα, φώναζα, έκλαιγα:

- Εμείς έχουμε λεφτά! Εμείς έχουμε να φάμε! Αφήσαμε τα σπίτια μας, τόσα αμπέλια αφήσαμε!
Δεν είμαστε ζητιάνοι εμείς!
- Άσε την πεντάρα.

Ησύχασε έλεγε η μητέρα μου. Η μάνα μου άρρωστη ήταν. Ένα κουβάρι μαζεμένη καθότανε.

Περνούσε ο κόσμος. Μας βλέπανε από μακριά. Δεν ερχόντανε κοντά μας: - Προσφυγιά!
προσφυγιά! λέγανε και περνούσανε...»

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Η έξοδος. Μαρτυρίες από τις επαρχίες της κεντρικής και νότιας Μικρασίας, τ.Β', Αθήνα 1982, σ.261.

«Εδώ στο Βόλο οι πρόσφυγες φέραν το ποδόσφαιρο».

Μας λέγανε Τούρκοι. Γι' αυτό νευριάζαμε πολύ. «Πάμε στην Τουρκιά να παίξουμε, ...»

(Νίκος Σπανάκης, ποδοσφαιριστής)

Ξέρεις τι με φωνάζαν εμένα; «Α, ρε Τουρκαλάδες!»

(Ευάγγελος Πανταζόπουλος, ποδοσφαιριστής)

Ο χαρακτηρισμός «Τούρκοι» είχε στόχο να πλήξει το γόητρο και την ταυτότητα των προσφύγων, αφού όχι απλά τους ταύτιζε με αυτούς που θεωρούνταν εχθροί του ελληνικού έθνους αλλά και με τους διώκτες τους και την αιτία του ξεριζωμού τους.

Καραστεργίου, Μαρία (2016). «Εδώ στο Βόλο οι πρόσφυγες φέραν το ποδόσφαιρο». Το γήπεδο της Νίκης ως τόπος μνήμης, ταυτότητας και ιστορίας των προσφύγων της Νέας Ιωνίας Βόλου, *Η μνήμη αφηγείται την πόλη*, σ.112. Αθήνα: Πλέθρον

2. Με ποιες λέξεις ή φράσεις χαρακτηρίζουν τους πρόσφυγες οι γηγενείς στα κείμενα που σας δόθηκαν;

.....

.....

.....

-
-
-
3. Αφού μελετήσετε τη **Μαρτυρία της Καλλισθένης Καλλίδου**, το απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Ηλ. Βενέζη, “**Γαλήνη**” και τη σύγχρονη προφορική **Μαρτυρία του Σύρου πρόσφυγα, να συγκρίνετε** τη συμπεριφορά των γηγενών στη χώρα υποδοχής προς τους πρόσφυγες.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ένας Σύρος γιατρός εξηγεί γιατί οι πρόσφυγες επιλέγουν να περάσουν από την Ελλάδα κι όχι από Βουλγαρία ή Αλβανία

Καταλήγοντας, ο Σύρος γιατρός ευχαριστεί τους κατοίκους και τους υπαλλήλους του Δήμου Καβάλας για την παροχή βοήθειας στον ίδιο και τους συμπατριώτες του:

"Θέλω να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην Καβάλα. Είστε εξαιρετικοί άνθρωποι. Ήρθαμε ξαφνικά εδώ και χωρίς να υπάρχει σχέδιο για να μείνουμε, κάνατε ότι περνούσε από το χέρι σας και μας παρείχατε τα πάντα. Ήρθαν 15 γιατροί εθελοντικά, έδωσαν φάρμακα σε όποιους το είχαν ανάγκη, ενώ βοήθησαν κι εμένα, ώστε να βοηθήσω κι εγώ από την πλευρά μου τους συμπατριώτες μου, αφού είμαι γιατρός. Ευχαριστώ, Ελλάδα".

<http://www.lifo.gr/now/greece/91603>

4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**Τίτλος: Οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές στη χώρα
υποδοχής των προσφύγων**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ ΟΜΑΔΑΣ:

.....

.....

.....

.....

Δραστηριότητες:

1. Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αφού μελετήσετε αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “**Οι νεκροί περιμένουν**”, το κείμενο από την **Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος ελληνισμού** και το απόσπασμα από το μυθιστόρημα “**Το έβδομο ρούχο**” της Ευγενίας Φακίνου, να γράψετε ποιες **συνέπειες** είχε **στην οικονομική ζωή** της Ελλάδας η έλευση των προσφύγων.
Οι δύο εικόνες, που ακολουθούν, αποτελούν ιστορικά τεκμήρια.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Οι νεκροί περιμένουν (αποσπάσματα)

Ενάμισι εκατομμύριο αγωνίες και οικονομικά προβλήματα ξεμπαρκάρανε στο φλούδι της Ελλάδας, με μια θλιβερή ταμπέλα κρεμασμένη στο στήθος: «Πρόσφυγες!» Πού να ακουμπήσουν οι πρόσφυγες; τί να σκεφτούν; τί να ξεχάσουν; τί να πράξουν; πού να δουλέψουν; πώς να ζήσουν;

Διδώ Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν. Μυθιστόρημα*, Κέδρος, Αθήνα 1983 (15η έκδ.), (σ.133).

Ενάμισι εκατομμύριο πεινασμένα στόματα... Ενάμισι εκατομμύριο φτηνά χέρια... Ενάμισι εκατομμύριο διψασμένοι άνθρωποι για δουλειά, για γαλήνη, για ελπίδα, τριγυρούσαν στους δρόμους της Ελλάδας με τα χέρια στις τσέπες της ανέχειας!

Έβγαζε ο πρόσφυγας τη ζωή του στον πλειστηριασμό της φτήνειας, όσο-όσο. Για ένα μεροκάματο στο εργοστάσιο. Για μια χούφτα καλαμπόκι στα χωράφια. Κι ντόπια φτωχολογιά σκιάχτηκε. Σκιάχτηκε ο εργάτης το φτηνό μεροκάματο του συναγωνισμού και την αναδουλειά. Σκιάχτηκε ο αγρότης, γιατί του είπαν πως ο πρόσφυγας θα 'παιρνε εκκλησιαστικά χτήματα κι απαλλοτριωμένη γη για να την κάνει, κατά πως λέγανε, κεντίδι λαχταριστό! Η έχθηρα ξεμύτισε. Μα απ' όλη αυτή τη σύγχυση τ' αφεντικά βγήκανε κερδισμένα, γιατί δε ματαγίνονται εύκολα τέτοιες ευκαιρίες. Γέμισαν οι πολιτείες ανέργους κι η ύπαιθρος παρακεντέδες. Ξεχέρσωσαν την άγονη γη. Κρακ κρακ το χαλίκι. Πέτρα να δει το μάτι σου! Οι παλάμες δε νιώθαν πια την αφράτη γυναίκα και χάδι παιδιού δε χορταίνουν. [...]

Οι δουλειές του θείου Γιάγκου όλο και πηγαίνουν με τ' απάνω. Στο εργοστάσιο δουλεύαν τώρα μέρα και νύχτα βάρδιες. Διακόσιοι εργάτες πάσχιζαν να φέρουν γύρα τις καινούριες μηχανές που φτάνανε απ' τις Ευρώπες. Οι μαστόροι παραπονιόνταν: Λίγα τα χέρια και δεν άντεχαν την τόση κούραση. Μα ο θείος Γιάγκος τους αποκρινόταν κοφτά, ν' αφήσουν στην άκρη τα οχτάωρα και τις ανταρσίες και να δουλέψουν με ψυχή, γιατί αλλιώς προκοπή δε θα 'βλεπαν και θα 'χαναν το ψωμί τους.

Διδώ Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν. Μυθιστόρημα*, Κέδρος, Αθήνα 1983 (15η έκδ.), (σ.170-171).

Κωνσταντινουπολίτες πρόσφυγες και σύλλογοι στην Ελλάδα

Οι Κωνσταντινουπολίτες πρόσφυγες αφίχθησαν μαζικά στην Ελλάδα κατά τις περιόδους 1922-1923 και μετά τις απελάσεις (1964). Διακρίνονταν για τον κοσμοπολιτισμό και τη γλωσσομάθειά τους. Άσκησαν αστικά επαγγέλματα και απείχαν σε σημαντικό βαθμό από την πολιτική. Οι σύλλογοι αρχικά συντέλεσαν στην κάλυψη των επειγουσών αναγκών της στέγασης, εξεύρεσης εργασίας και πολιτογράφησης. Με την οργάνωση και τις δραστηριότητές τους καλλιέργησαν την κωνσταντινουπολίτικη εθνοτοπική ταυτότητα. Σήμερα η δεύτερη γενιά των απελαθέντων τείνει προς την αφομοίωση.

Ιακωβίδης Ιωάννης, «Κωνσταντινουπολίτες πρόσφυγες και σύλλογοι στην Ελλάδα », 2008, *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Κωνσταντινούπολη* (περίληψη).

Το έβδομο ρούχο

... Όπου έβρισκα δουλειά, καθόμασταν. Εκεί έξω απ' την Καβάλα, σ' ένα χωριό σταθήκαμε. Θα 'χα δουλειά ως το χειμώνα, είπε τ' αφεντικό. Κοιμόμασταν όλες οι εργάτριες με τα παιδιά μας στις αποθήκες που φυλάγανε τα καπνά. Βρώμαγε το νίτρο αλλά τι να κάναμε; Μας τάζε κιόλας ο αφέντης. Το μεσημέρι ψωμοτύρι και το βράδυ ντοματόρυζο, πλιγούρι, τέτοια. Μας κράταγε κάτι γρόσια για τα παιδιά, αλλά αν μπορούσαμε ας βρίσκαμε κι αλλού. Εμείς δουλεύαμε στα χωράφια, τα μωρά παίζανε πιο κει.

Ευγενία Φακίνου, *Το έβδομο ρούχο*, Καστανιώτης, Αθήνα 1995, σ.101.

Γυναίκες πρόσφυγες εργάζονται σε νηματοουργείο, σχ βιβλίο, σ.122

Πρόσφυγες που εργάζονται σε βιοτεχνία χαλιών, στα περίχωρα της Αττικής. Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας ΙΤΥΕ, σ.168

2. Να αναφέρετε **επαγγέλματα** που εξάσκησαν οι πρόσφυγες στα λογοτεχνικά κείμενα που σας δίνονται.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

3. Ποια κοινωνική αλλαγή που αφορά στη **γυναίκα** αναφέρεται στο απόσπασμα “**Το έβδομο ρούχο**” και συντελέστηκε λόγω των προσφύγων;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Φανταστείτε ότι έχετε τη δυνατότητα να πάρετε **συνέντευξη** από ένα πρόσωπο που αναφέρεται στα κείμενα που σας δόθηκαν (π.χ. εργάτης/τρια, εργοστασιάρχης κτλ.). Ποιες ερωτήσεις θα του θέτατε;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Τίτλος: Το προσφυγικό ζήτημα σήμερα

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ ΟΜΑΔΑΣ:

.....
.....
.....
.....

Δραστηριότητες:

1. α) Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αφού μελετήσετε αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “Οι νεκροί περιμένουν” και το ποίημα του Μπ. Μπρέχτ “Για τον όρο «μετανάστες»” να γράψετε **τι έλπιζαν οι πρόσφυγες.**
- β) Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αφού μελετήσετε τα αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “Οι νεκροί περιμένουν” και το **άρθρο 1** της Συνθήκης να γράψετε αν οι ελπίδες τους επιβεβαιώνονται με τη **Συνθήκη της Λοζάνης** (1923). Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

α).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

β).....
.....
.....
.....
.....
.....

Οι νεκροί περιμένουν (αποσπάσματα)

Κι είπαν: Περαστικοί είμαστε, ας βολευτούμε όπως-όπως, κι αύριο θα μεταγυρίσουμε στα μέρη μας. Κι αποζητούσαν, τούτη την ελπίδα, με την ίδια λαχτάρα, σαν το ψωμί, το νερό και τ' αλάτι.

Τόσοι ήταν. Ενάμισι εκατομμύριο ρωμιοί μικρασιάτες, που στριφογύριζαν, τώρα, στο καύκαλο της Ελλάδας, σαν περιπλανόμενοι Ιουδαίοι, διωγμένοι από τη γη της Χαναάν.

Διδώ Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν. Μυθιστόρημα*, Κέδρος, Αθήνα 1983 (15η έκδ.), (σ.134).

Εμείς, είπε, θα πάμε στη Σάμο να δουλέψουμε. Εκεί θα ξαναγναντεύουμε και τα μέρη μας. Και σα θε να 'ρθεί η ώρα η μεγάλη, θα είμαστε κοντινότερα για να γυρίσουμε οπίσω στην πατρίδα.

Διδώ Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν. Μυθιστόρημα*, Κέδρος, Αθήνα 1983 (15η έκδ.), (σ.145).

Για τον όρο «μετανάστες»

Λαθεμένο μού φαινόταν πάντα τ' όνομα που μας δίνουν:

«Μετανάστες».

Θα πει, κείνοι που αφήσαν την πατρίδα τους. Εμείς, ωστόσο,

δε φύγαμε γιατί το θέλαμε,

λεύτερα να διαλέξουμε μιαν άλλη γη. Ούτε

και σε μιαν άλλη χώρα μπήκαμε

να μείνουμε για πάντα εκεί, αν γινόταν.

Εμείς φύγαμε στα κρυφά. Μας κυνηγήσαν, μας προγράψανε.

Κι η χώρα που μας δέχτηκε, σίτι δε θα 'ναι, μα εξορία.

Έτσι, απομένουμε δω πέρα, ασύχαστοι, όσο μπορούμε πιο κοντά

στα σύνορα,

προσμένοντας του γυρισμού τη μέρα, караδοκώντας το παραμικρό

σημάδι αλλαγής στην άλλην όχθη, πνίγοντας μ' ερωτήσεις

κάθε νεοφερμένο, χωρίς τίποτα να ξεχνάμε, τίποτα

ν' απαρνιόμαστε,

χωρίς να συχωράμε τίποτ' απ' όσα έγιναν, τίποτα δε συχωράμε.

Μπ. Μπρεχτ, *Ποιήματα*, μτφρ. Μάριος Πλωρίτης, Θεμέλιο (απόσπασμα)

**ΠΕΡΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΥΠΟΓΡΑΦΕΝΤΑ ΤΗ 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1923
Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ** συνεφώνησαν επί των ακολούθων όρων.

Άρθρον 1.

Από της 1ης Μαΐου 1923, θέλει διενεργηθή η υποχρεωτική ανταλλαγή των Τούρκων υπηκόων, ελληνικού ορθοδόξου θρησκειύματος, των εγκατεστημένων επί των τουρκικών εδαφών, και των Ελλήνων υπηκόων, μουσουλμανικού θρησκειύματος, των εγκατεστημένων επί των ελληνικών εδαφών.

Τα πρόσωπα ταύτα δεν θα δύνανται να έλθωσιν ίνα εγκατασταθώσιν εκ νέου εν Τουρκία ή αντιστοίχως εν Ελλάδι, άνευ της αδείας της Τουρκικής Κυβερνήσεως ή αντιστοίχως της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Συνθήκη της Λωζάνης (1923)

2. Να μελετήσετε τα αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “Οι νεκροί περιμένουν” και το ποίημα του Μπ. Μπρέχτ “Για τον όρο «μετανάστες»” που χρονικά αναφέρεται στην εποχή της χιτλερικής εξουσίας και να γράψετε τις **ομοιότητες** που αφορούν στο περιεχόμενο.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Αφού μελετήσετε τα αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Δ. Σωτηρίου “Οι νεκροί περιμένουν”, το ποίημα του Μπ. Μπρέχτ “Για τον όρο «μετανάστες» και το ποίημα του Ντίνου Σιώτη “Πρόσφυγες” και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις

α) να γράψετε ποια είναι τα **αίτια** ξεριζωμού των προσφύγων το 1923, το 1937 και τη σύγχρονη εποχή και

β) να διατυπώσετε τα συμπεράσματά σας για το **διαχρονικό φαινόμενο της προσφυγιάς**.

α).....

.....

.....

.....

.....

.....

β).....

.....

.....

.....

.....

.....

Πρόσφυγες

Πολλοί απ’ αυτούς που σταμάτησαν
δεν ήξεραν πού έβγαζε ο δρόμος,
άλλοι ψάχναν για το λιμάνι,
άλλοι ρωτούσαν για το σταθμό,
ένας σκυφτός κούρδιζε το ρολόι του
σταματημένο εδώ και μέρες,
άραγε τι τον ένοιαζε η ώρα;
ήταν πρωί, ο ήλιος σηκωνόταν
κι όλα μυρίζαν άλλη μια σκάρτη μέρα.

Ντίνος Σιώτης (Από τη συλλογή «Δεν γνωρίζω δεν απαντώ», εκδ. Κέδρος, 2004

Μετά την παρουσίαση των εργασιών στην ολομέλεια οι μαθητές/τριες ακολουθεί η ακρόαση του τραγουδιού “ [Τι να θυμηθώ τι να ξεχάσω](#)” (Γ. Νταλάρας- αφήγηση: Γιάννης Φέρτης, β' φωνή Απόστολος Καλδάρας)

Στίχοι: Πυθαγόρας Μουσική: Απόστολος Καλδάρας Δίσκος: Μικρά Ασία (1972)

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Δραστηριότητα ατομική:

Να γράψετε τη δική σας **ιστορική αφήγηση** για ένα ιστορικό γεγονός από αυτά που μελετήσατε ή παρουσίασαν οι συμμαθητές/τριές σε μία παράγραφο (100 -150 λέξεις). Σε μια δεύτερη παράγραφο να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.